

A közösség dimenziói

Bevezető a 2002/4-es számhoz

„A technológiák mesterségesek, de - paradox módon – a mesterséges mivolt nagyon is természetes az emberek számára”

Walter J. Ong (Orality and Literacy: The Technologizing of the Word)¹ figyelemztetése soha nem volt időszerűbb, mint ma, amikor a „közreműködő közösségek” (ld. Tuomi remek tanulmányát) már szinte kizárólag hibrid rendszerek – emberi és gépi komponensek különböző céloknak alárendelt együtteseként léteznek. Nem véletlen, hogy a diskurzusok nagy részét átjárja az elidegenedés-gondolat valamilyen erősségű szólama. Steve Talbott vitára készített, szellemesen provokatív esszéjére három hasonló erejű rövid írás érkezett a szerkesztőséghez, s evvel ismét új „műfaj”, a Vita debütál lapunk hasábjain.

Hasonlóképpen választottunk új rovat-címet Vietórisz Tamás tanulmányának, amely a közösségi tulajdonú üvegzsálas hálózatok előretörését elemzi és szorgalmazza. A réz-alapú távközlési világ előtt álló kihívás óriási – csak idő kérdése, hogy a szolgáltatási szerep megőrzése mellett mikortól kezd el ellillanni a hálózat-tulajdonosi szerep. Az, hogy a köz-szféra számára a „bérelt vonalak” helyett közösségi tulajdonú alapinfrastruktúra a hosszú távú megoldás, nemigen lehet kérdéses. De hogy mikor, milyen ütemben, milyen egyéb szempontokat figyelembe véve mehet végbe ez a váltás, mikor jutnak el a kormányzatok annak felismeréséhez, hogy az információs közművezeték gazdaságelméleti karakterét tekintve is olyan, mint az út (értsd: az utat gazdaságosabb ingyen biztosítani a polgárok számára, a járművet nem feltétlenül), az nehezen megjósolható. A „Küzdőtér” mostantól mindenesetre nyílt, oda bárki beléphet, a témát addig tartjuk napirenden, amíg felkészült szerzők, alapos érvekkel képesek tovább gördíteni.

A piacnak kesztyűt dobó közösségi tulajdonú hálózat méltó párja a szabad szoftverek mozgalma. Mint Tuomi remek tanulmányából kiderül, már az Internet alapító atyáinak is az volt az alapvető feltevése, hogy – adott hozzáférés-szabályozás mellett – a szoftver szabadon felhasználható és megosztható. Eképpen nagyon nehéz fitymálón le-„ellenkultúrálni” a Linux-közösséget. A finn szerző avval hoz újat ebbe a diskurzusba, hogy kimutatja a mozgalom mély történeti-kulturális beágyazódását, erős és autentikus közösség-elméleti mezőben.

Molnár Szilárd számos figyelemre méltó és a nemzetközi szakirodalomban is újnak számító következtetést tartalmazó elemzése a társadalom digitális törésvonalainak leírásához és jobb megértéséhez járul hozzá, Pintér Róbert szemléje a kockázattársadalom narratíváját mutatja be.

A Tuomi által részletesen körüljárt „gondolatközösség” remek illusztrációjaként a Klasszikus rovatban közölt, 1971-ből származó szöveg az alig idézett kanadai társa-

¹ Nethuen, London 1982.

dalomkutatót, Raymond Spencer Rodgers-t mutatja be. Rodgers „klasszikus”, a szó minden értelmében: miközben Chardint idézve a nooszférát – a tudatos gondolat szféráját – *elektronikus hálóként* látja, amelyben „élünk, mozgunk és birtokoljuk létezésünket”, a hálózati világ szinte minden jellegzetes szerkezeti kérdését végiggondolta, több mint 30 évvel ezelőtt. (A gondolatközösség finom pókfonatára jellemző, hogy Tuomi hivatkozza a szabad szoftver klasszikusának, E. S. Raymondnak „Homesteading the noosphere” című tanulmányát). És hivatkozza e számunk másik Klasszikusát, Niklas Luhmannt is, akiről érzékeny, de a grandiózus gondolati építmény körvonalait remekül érzékeltető társadalomelméleti tisztelgéssel emlékezik meg két honfitársa (köztük előző számunk „klasszikusa”, Nico Stehr). Luhmann tézisei szinte megkerülhetetlenek az információs társadalom kutatói számára (ha egyetlen egyet lehetne választani, akkor amellet voksolnék, hogy „a társadalmat csak mint világtársadalom lehet megfelelően megérteni”), strukturális szigora pedig mérce mindazoknak, akik egyetlen lendülettel és egyetlen dimenzióban próbálnak „nagyot mondani” a modern társadalomról.

És ha már az 1998 decemberében elhunyt Luhmannt az információs társadalom gondolatközösségének egyik tagjaként idéztük fel, befejezésül emlékezzünk egy másik, frissen eltávozott szerzőre. 2002 augusztus 23-án, 75 éves korában elhunyt Stafford Beer, angol kibernetikus, a 20. század második felének egyik legszínesebb gondolkodója. Beer Norbert Wiener általános elméletét a gazdálkodástudományokra alkalmazva egy életet szentelt a „vállalati kibernetikának”, s eközben az információs társadalom építésének rövidéletű modellkísérletébe is belesodródott: Chilében ő irányította 1971-ben azt a számítógépes gazdaságirányítási programot (a Cybersyn-projektet), amely nekiveselkedett az első valódi, nemzeti szintű hálózat megvalósításának. További ismertetés helyett az érdeklődőket Allena Leonard nekrológjához irányítjuk (Stafford Beer: The Father of Management Cybernetics. *Cybernetics & Human Knowing*, 2002, vol. 9, no. 3-4, pp. 133-136(4)).

Z. Karvalics László